

INTERFRAME-LV UN SCAR SEMINĀRS PAR BIOEKONOMIKU

2019. gada 4. un 5. aprīlī Latvijas Zinātņu akadēmija (LZA) sadarbībā ar Eiropas Komisijas par koordinācijas, prognožu un padomdevēja struktūru atzīto Lauksaimniecības pētniecības pastāvīgo komiteju (SCAR, *Standing Committee on Agricultural Research*) un ar Latvijas Zemkopības ministrijas, Lietuvas Lauksaimniecības ministrijas un Igaunijas Lauku lietu ministrijas atbalstu projektā “Latvijas valsts un sabiedrības izaicinājumi un to risinājumi starptautiskā kontekstā — INTERFRAME-LV” (VPP “Latvijas mantojums un nākotnes izaicinājumi valsts ilgtspējai”) organizēja starptautisku semināru par bioekonomiku. Projekta vadītāja ir akadēmiķe Baiba Rivža.

Vienoti mērķi

LZA īstenotā projekta INTERFRAME-LV (2019–2021) centrālais mērķis ir novērtēt globālo procesu ietekmi uz Latvijas tautsaimniecības un sabiedrības attīstību, iekšējās un ārējās drošības un ilgtspējas starptautiskos kontekstus. Ilgtspējai, kā zināms, ir nepieciešams ekonomikas, sabiedrības un vides jeb, citiem vārdiem, naudas, cilvēku un viņu apdzīvotās telpas līdzsvars. Eiropā par vienu no šo elementu līdzsvaru sekmējošiem instrumentiem ir atzīta bioekonomika. SCAR CASA (*Common Agricultural and Wider Bioeconomy Research Agenda* (Kopējā lauksaimniecības un bioekonomikas pētniecības darba kārtība)) aktualitāte ir bioekonomikas stratēģijas stiprināšana, lai Eiropā paātrinātu ilgtspējīgas bioekonomikas ieviešanu un nodrošinātu ilgtspējīgu dalībvalstu un reģiona attīstību.

Starptautiski forumi ir viena no INTERFRAME-LV darbības formām eiropeisko un

globālo kontekstu izzināšanai. Šajā seminārā bija vairāki organizatoru — INTERFRAME-LV un SCAR — interešu saskares punkti. Ar Eiropas Padomes regulu 1974. gadā izveidotā un 2005. gadā atkārtoti pilnvaras saņēmusī SCAR ir ieinteresēta, lai Eiropas kopējās lauksaimniecības pētniecības telpas stiprināšanai valstis (šobrīd SCAR locekļi pārstāv 37 valstis) gūst labākas zināšanas par šīs komitejas sistēmu un darbību, aktīvāk iesaistās tajā. Spēcīgs reģionālais konteksts ir arī bioekonomikas attīstībai, tāpēc ir būtiski nodrošināt iespējami stipru pārstāvniecību no visas Eiropas SCAR darba grupās, t. sk. no Latvijas. Seminārā uzstājās Apvārsnis 2020 (*Horizon 2020*) Latvijas Nacionālā kontaktpunkta koordinators Jānis Ancāns (Valsts izglītības attīstības aģentūra), kurš aicināja Latvijas zinātniekus aktīvi iesaistīties nākamās ES pētniecības un inovāciju ietvarprogrammas *Horizon Europe* ekspertu grupās, kas tiks izveidotas 2019. gada otrajā pusē.

Latvijai savukārt ir nozīmīga arī SCAR uzsāktā diskusija par valstu bioekonomikas stratēģiju vajadzībām/nepilnībām, un šajā seminārā diskusija bija veltīta bioekonomikas attīstībai tieši Baltijas valstīs. Savā pieredzē dalījās vairāk nekā desmit valstu zinātnieki un politikas veidotāji. INTERFRAME-LV viens no mērķiem ir arī pētniecības cilvēkresursu sagatavošana. Jaunajiem zinātniekiem, piedaloties šādos starptautiskos aktuālo jautājumu un nostādņu pasākumos, ir iespēja uzkrāt pieredzi, dalīties savos līdzšinējos pētījumus — par bioekonomiku un ar to saistītām tēmām, seminārā tika prezentēti vairāk nekā 10 Baltijas valstu zinātnieku stenda referāti, rastas ieceres un kontakti jauniem darbiem.

Ilgspējīga bioekonomika tiek saistīta ar ilgtspējīgu ekonomiku

Seminārā SCAR Bioekonomikas stratēģijas darba grupas pārstāvis Aleksandrs Teodoridis (*Alexandros Teodoridis*, Vācija) ziņoja par Eiropas ilgtspējīgas bioekonomikas sasniegšanas vīziju ar daudziem atslēgas vārdiem. Piemēram, zināšanas un informācija kā bioekonomikas augšanas atbalstošie rīki un pasākumi; bioekonomikas attīstības ceļu prognozēšana; bioekonomikas sociālie (t. sk. nodarbinātība) un tehniskie risinājumi kā sistēmisks skatījums plašākai biobāzētai cirkulārai jeb aprites bioekonomikai un aprites ekonomikai kopumā; u.c. lezīmēti arī riski.

Tika uzsvērta nepieciešamība cieši saistīt kopā aprites bioekonomiku ar aprites ekonomiku, abu mērķus, jo tās viena otru papildina, sekmējot ilgtspējībai nepieciešamo trīs elementu līdzsvaru. Ar laiku būtu iespēja apvienot aprites ekonomikas un bioekonomikas instrumentus, piemēram, pētniecības un inovāciju finansējumā un tiesību aktos.

Bioekonomikas stratēģijā uzmanība veltīta biomasas ilgtspējīgai ražošanai, kas sekmētu arī nodarbinātību. Ir izcelta bioekonomikas reģionālā nozīme un ieguldījums policentriskajā attīstībā, tāpat tās devums cīņā pret klimata pārmaiņām (ietekmes mazināšana, arī bioloģiskās daudzveidības mērķu sasniegšana). Tādējādi ar tehnoloģiju un inženierzinātņu inovācijām, sociālajām inovācijām, viediem risinājumiem jāgūst bioekonomikas un aprites ekonomikas sinerģijas pievienotā vērtība.

SCAR veido prognožu ziņojumu "Dabas resursi un pārtikas sistēmas: pāreja uz drošu un tainīgu darbības telpu", lai apzinātu labākos scenārijus bioekonomikai Eiropā. Gan šajā, gan nākamajā gadā plānoti vairāki semināri par šo tēmu. Prognožu veidošanas darba grupās par dažādām tēmām tika aicināti pieteikties arī eksperti no Latvijas. Šo darba virzienu seminārā prezentēja Elke Saggau (*Elke Saggau*, Vācija).

Uz lielāku sadarbību nodrošinātības ar pārtiku un klimata pārmaiņu pētniecībā

SCAR pārstāvji iepazīstināja ar visiem komitejas darba virzieniem, šo prezentāciju sesiju moderēja Kristīne Bunthofa (*Christine Bunthof*, Vāgeningenas universitāte, Nīderlande). Tā, piemēram, Žans Marks Šovrots (*Jean Marc Chourot*, Francijas Lauksaimniecības un pārtikas ministrija) lauksaimniecības zināšanu un inovāciju sistēmas (AKIS) sakarā uzsvēra praktiķu un zinātnieku operatīvas sadarbības nepieciešamību. Aizvien straujāku pārmaiņu, jaunu tehnoloģiju laikā fermeriem, lauksaimniekiem, mežsaimniekiem bieži nepieciešama ātra zinātnieku palīdzība konkrētas problēmas risināšanā. AKIS kompetencē ir prognožu pētījumi inovatīvu politiku, zināšanu un darbību radīšanai. Tas attiecas uz visām lauksaimniecības pārtikas un biomasas ķēdēm, sākot no ražotāja līdz patērētājam.

Martins Greimels (*Martin Greimel*, Austrijas Ilgtspējas un tūrisma federālā ministrija) iepazīstināja ar SCAR darbību meža jomā, t. sk., lai starptautiskā pētniecība risinātu ar klimata pārmaiņām saistītās problēmas, kā arī palielinātu ES meža nozares konkurētspēju un ilgtspējību. Tur ietilpst arī zinātniski pamatotu viedokļu paušana publiskajās debatēs, ar meža jautājumiem saistītu dažādu ministriju darba koordinēšana, meža pētniecības projektu atbalsts daudzu miljonu eiro apmērā programmā "Apvārsnis 2020".

Lai līdzās nacionāli orientētai pētniecībai attīstītu zinātņi, kas koncentrējas uz tādām globālām problēmām kā klimata pārmaiņām un nodrošinātību ar pārtiku, SCAR tika izveidota Eiropas lauksaimniecības pētniecības ar ietekmi uz globālām problēmām (ARCH) darba grupa. Pasaules mērogā lauksaimniecības pētniecība ir ļoti sadrumstalota, nepieciešama lielāka sadarbība un koordinācija visiem vitāli svarīgo jautājumu risināšanai.

Par pārtikas sistēmu darba grupu ziņoja Alvija Šalaševičiene (Kauņas Tehnoloģiju

universitāte, Lietuva) izceļot tādas ES platformas *Food 2030* prioritātes kā klimatam un videi draudzīgas, aprites ekonomiku un efektīvu resursu izmantošanu nodrošināšana, ilgtspējīgu un veselīgu uzturu ražojošas pārtikas sistēmas. Starp prioritāšu sasniegšanai izvirzītajiem mērķiem: pārtikas sistēmu daudzveidība, nulles atkritumi, atbalsts vietējiem ražotājiem, zināšanu izplatīšana un izpratnes veidošana, t. sk. par veselīgu uzturu. SCAR darbojas arī zivsaimniecības un akvakultūras, dzīvnieku veselības un labturības jomā.

Apgūstams bioekonomikas piedāvātais zinātņu starpdisciplināritātes potenciāls

Semināra dalībnieki tika iepazīstināti ar situāciju bioekonomikā Baltijā: Latvijā — Latvijas Lauksaimniecības universitātes rektore Irina Pilvere, Lietuvā — Dalia Miniataite no Lauksaimniecības ministrijas, Igaunijā — Helena Pērenšone no Lauku lietu ministrijas. No trim valstīm vienīgi Latvijā ir Bioekonomikas stratēģija 2030 (LIBRA), kura 2017. gada nogalē ir pieņemta valdībā. Stratēģija balstās uz 21. gadsimta izaicinājumu risināšanu — nodrošināšana ar pārtiku pieejamā apjomā un kvalitātē un ar precēm, kas

iegūtas no atjaunojamiem resursiem industriālai izmantošanai un enerģijas ieguvei; siltumnīcas efekta gāzu emisiju samazināšana. Tika stāstīts, kā universitātes un ministrijas sadarbojas bioekonomikas stratēģiju veidošanai abās pārējās Baltijas valstīs.

Baltijas valstu bioekonomikas attīstībai veltītajā diskusijā Turcijas Lauksaimniecības un mežsaimniecības ministrijas pārstāvis dalījās pieredzē, kā šajā valstī arī vēl tikai tiek gatavota bioekonomikas stratēģija. Savukārt augsta līmeņa konsultants biotehnoloģijās Merijs Maklaulins (*Murray McLaughlin*) no Kanādas pievērsa uzmanību tam, kā bioekonomikas idejas pavēra iespējas starpdisciplināram skatījumam gan zinātnē, gan uzņēmējdarbībā.

Latvijā bioekonomikas attīstība galvenokārt ir saistāma ar bioresursu primāro ražošanu, t. sk. zemes racionālu izmantošanu; bioresursu pārstrādi, t. sk. aizvietojošos fosilos resursus; bioresursos balstītu pakalpojumu izvērsšanu. Ir apgūstams bioekonomikas piedāvātais potenciāls zinātņu jomu sadarbībai — elektrība un siltums, degviela, materiāli un ķīmiskie savienojumi, pārtikas produkti, zāles.

Ausma Mukāne